Poštnina plačana v gotovini.

Štev. 10 V Ljubljani, dne 1. oktobra 1938. XVIII. leto.

VOJNI INVALID

GLASILO UDR. VOJNIH INVALIDOV KRALJEVINE JUGOSLAVIJE
OBLASTNEGA ODBORA V LJUBLJANI

List izhaja vsakega 25. v mesecu. Posamezna štev. 1 Din. — Naročnina mesečno 1 Din. — Rokopisi se ne vračajo. — Nefrankirana pisma se ne sprejemajo — Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, Št. Peterska vojašnica.

Pred uzakonitvijo novega invalidskega zakona

V oktobru smo! »Ratni Invalid« od 11. septembra 1938 je v svoji št. 37 priobčil uvodnik, ki ga je napisal ugledni funkcijonar Središnjega odbora Udruženja. V začetku in na koncu tega uvodnika je zapisano:

»Moji tovariši naj bodo mirni! Vsako jutro, ko vstanejo, naj vržejo po eno koruzino zrno skozi okno. Preden bodo mogli vreči trideseto zrno, se bo uresničil dvajsetletni njihov sen in se bo zgodilo, da bomo v državi tudi nekaj pomenili, a invalidskega zakona 1929 bo konec.«

Torej kratko povedano, novi invalidski zakon bo uzakonjen. In kakor pravi uvodnik med drugim:

»Neodvisno od vseh političnih dogodkov, neodvisno od vseh strankarskih kombinacij, bo invalidski problem snet z dnevnega reda in uzakonjen novi zakon, načrt, katerega je izdelala državna komisija. Neodvisno, pravimo, da se bodo tako uveljavile besede gospoda ministra socijalne politike Dragiše Cvetkovića, ki je v svojem ekspozeju v Narodni skupščini rekel letos meseca aprila, **da je invalidski problem splošno narodni problem in da se ga mora kot takega rešiti s skupnimi močmi ne glede na politične stranke.**«

Ves čas obstoja Jugoslavije ni bilo nikoli toliko krika zoper kakršenkoli zakon politične prirode, niti zoper najreakcionarnejši tiskovni zakon, kakor je krik zoper invalidski zakon 1929. Z mirno vestjo lahko rečemo, piše uvodničar v »Ratnem Invalidu«, da se je leta 1929. s tem zakonom javno pljunilo na bojne zasluge bojevnikov-državljanov, na njih bojno požrtvovanje, iz katerega se je rodila Jugoslavija in na patriotizem naših državljanov.

Vsemu temu se torej bliža konec.

V mesecu oktobru smo! Obljube, dajane celo leto, javno in vsepovsod, dozorevajo, čas prihaja, izpolnite jih!

Mi čakamo!

Nosilec Karađorđeve zvezde, vojni invalid-dobrovoljec s solunske fronte, Jakob Kolarič iz Jastrebec, Sv. Bolfenk pri Središču, član Krajevnega odbora Ormož, je menda edini Slovenec, nosilec Karađorđeve zvezde. O njem je že pisalo »Jutro«. Tudi njemu se nič boljše ni godilo kakor Vujoviću. Povsod »nepoznan«, necenjen, odrivan, invalid, se je moral mučiti in boriti za svoj obstanek, dočim so drugi uživali in uživajo baš radi njegovega in njegovih tovarišev dela in truda ugobnosti in ugled. Karađorđeva zvezda je mogočen dokaz, da je bil junak za Jugoslavijo, pozabljenje njegovega junaštva pa zopet znamenje moči vojnih zabušantov.

Naš mladi kralj.

6. septembra 1938 je imel naš mladi kralj Peter II., svoj 15. rojstni dan. Bil je praznik veselja, ponosa — bil je naš dan, dan lepe Jugoslavije in njenega vladarja. Mi, vojne žrtve smo mu iskreno in z vse duše častitali, želeč mu vse najboljše in da bi kmalu napočil čas, da vzame žezlo v svoje roke.

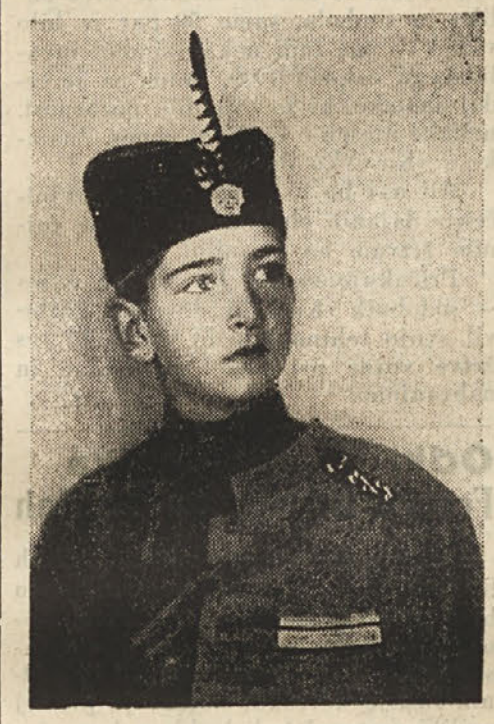

Kadar se piše o kronanih glavah, zlasti dokler so te glave na prestolu, se dela to često brez potrebnega čuta za pravo mero. Vladarji so — tako govori pravilo — najboljši sociologi, najgenialnejši vojaki, najbolj vešči državniki. Z njih vplivom na posle rastejo tudi njih sposobnosti. Z eno besedo: oni so ne samo najpametnejši možje svoje države, marveč tudi najboljši učenjaki in umetniki svoje dobe.

Nasprotno se pa čujejo popolnoma drugačni glasovi s strani onih, ki niso naklonjeni monarhijskemu principu ali pa vladajoči dinastiji. Njim se kot po nekem naprej določenem redu pridružuje zbor onih poklicnih tujih piscev, ki so pripravljeni za vsako laskanje, če se jim to plača, pa tudi za najgrše klevete, če so ostali njih zahtevki neizpolnjeni. Najmanj, kar se more slišati v teh primerih o sicer tako slavljenih vladarjih, je to, da niso dovolj inteligentni, dokler so mladi, in da nimajo dovolj morale, kadar so postali starejši. Preveč hvaljeni ali podcenjevani — vladarji za svet niso nikdar to, kar stvarno predstavljajo.

Naš mladi Kralj Peter je rastel in raste neprestano na naših domačih tleh. Tragična smrt njegovega Očeta je preprečila načrt, da začne in konča Svoje gimnazijske študije v Angliji. Od rojstva torej se giblje in razvija v čisto nacijonalni sredini. V prvih letih je imel okoli Sebe neko Angležinjo, zaradi česar se je sočasno priučil dveh jezikov: srbohrvatskega in angleškega. Oba obvlada izredno dobro, gotovo bolje kot druga deca njegovih let. Zelo vestno pazi na čistost srbohrvaščine. Njegov naglas je čist, književ en. Česar se nauči, temu priuči tudi svoja mlajša brata. Pred nekoliko leti sem Ga jaz opozoril na neko malo jezikovno pogreško, ki jo delajo skoraj vsi otroci Njegovih let. V sledeči uri mi je ves srečen povedal, da je tudi bratoma Tomislavu in Andreju povedal, kako se pravilno izgovarja dotična beseda in da sedaj tudi Njegova brata to besedo pravilno izgovarjata. Ko uporablja srbohrvaščino po navodilih Svojega guvernerja g. Jeremije Živanovića, pazi naš mladi Kralj strogo na to, da uporablja v svojem govoru samo besede, ki so nesumljivo našega domačega porekla.

Poleg teh dveh jezikov se uči Kralj z velikim uspehom tudi francoščine in nemščine. V tem letu se je začel učiti tudi latinščine. Kajti mladi Kralj se uči srednješolskih predmetov točno po načrtu državnih realnih gimnazij. Pouk se vrši dopoldne in popoldne, vsak delavnik po določenm načrtu. (Vsako nedeljo pa prisostvuje s Svojima bratoma v spremstvu guvernerja božji službi v cerkvi na Dedinju.) Pouk začne od pol 9. zjutraj. Za vsak predmet ima visoki Učenec Svojega profesorja. Celokupni pouk se vrši po navodilih in pod vsakdanjim nadzorstvom g. guvernerja. Pri slabem vremenu se vrši pouk v sobah, ob lepem vremenu pa na čistem zraku in šetajoč po parku. Pouk iz fizike in kemije se vrši večinoma v laboratoriju.

Vsi Njegovi profesorji smo imeli priliko opaziti tekom svojega dosedanjega delovanja pri našem Kralju: oster dar opažanja, redko dober spomin, čvrsto voljo, krepko inteligenco in znatno ukaželjnost. Krotak, umerjen, vljuden in skromen niti ne misli, da se mu ni treba učiti, ker je Kralj. Na drugi strani pa se zaveda že sedaj, da mora biti v posesti široke kulture, da bo mogel pravilno vršiti visoke vladarske dolžnosti, ki Ga čakajo. Odtod pri Njem ona velika ljubezen do dela in precizna marljivost pri vsakem poslu. V smislu izreka, da je točnost vljudnost kraljev, ne zamudi nikdar niti za minuto svojih ur. To je za Njega nekaj popolnoma naravnega, po njegovem naziranju to sploh drugače biti ne more.

Treba je seveda podčrtati, da se mora zasluga za tako Njegovo naziranje pripisati v največji meri naši kraljici Mariji, ki jo pri tem vsestransko podpira knez Pavle. Čeprav po poreklu kraljica ni odrasla na kraljevskem dvoru, je kraljica Marija primer naše patrijarhalne matere. Ko je po tragični usodi ostala sama s Svojimi dečki, bedi dan in noč nad njimi, zlasti

---

Ivan Vuk:

V deželi zorečih breskev... in slovenske govorice

(Bežne slike skozi okno vlaka.)

Vlak je za trenutek obstal.

»Postumia-Grotte«, čitam na steni poslopja. Nekoč sem čital »Postojna«.

Slišim vodjo izleta, Rožmana, kako razlaga uniformam:

»Vsi imajo legitimacije, po njih jih boste spoznali.«

Uniforme vljudno odgovarjajo:

»A, bivši bojevniki? Na Doberdob, na Sveto goro, v Gorico... Dificimente si trova nei passi colectivi un tal emninente controllo... Una colta gente...« —

Vlak beži... Ne puha več parni stroj, električen mrmra... Nanos nas gleda. Z belimi čepicami so pokriti njegovi vrhovi... Skrbno obdelana zemlja beži mimo nas. Hrastje in murva obrašča kraško zemljo. Drobna so debla kraškega hrastja, vitka, grčasta, ali uporna kakor stisnjene pesti človeka... Hišice, skrite pod vejami murv, breskev, pod brajdami goric so kakor piščeta pod krili koklje... In zazdi se mi, da sliišm Otona Župančiča:

— — — — — — — — —

— glej, rodna zemlja, naša draga prst!
Ko drugi grabijo vse bolje, širje,
boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst?«

*

Morje. Sinje, nepregledno, tam daleč s sestro-nebom se poljubljajoče. Čolni na njem z belimi jadri. Vlak beži ob njegovem parobku.

Trst...

Po najlepšem delu slovenske riviere beži vlak z električno lokomotivo. Grmičje obrašča kraje ob železnici in vse kamor pogleda oko. Vinska trta na brajdah. Njeno listje z galico poškropljeno. Kakor bi gledal zelenkasto zapestnico na rokah dekleta.

Kraški borovec zeleni. Višnja z najdrobnejšimi plodovi stoji tam — radi svojih pip znamenita, kakor razlaga sopotnik-botanik. Črni bor — primus nigra. Tam, panius australis... Tam cvete campanella piramidalis — zvočnica, tam zopet cetimus skoparius — temno zeleno grmičevje, pripoveduje botanik. Črni gaber — ostrya carpinifolia, beli gaber — cartimus betulus.

»Kako pridejo ta eksotična drevesa sem?« vprašam botanika.

»Iz ledene dobe so,« mi pojasnjuje. »Teh pokrajin sicer ni zadela ledena doba, pač pa je pritisnila to drevje na jug, seveda, kakor vidite, v okrnjeni obliki.«

*

Sesljan... Tam

»nad morjem tik na meji Furlanije,
kjer val za valom se ob skale meče,
ko megla z morja se čez Kras razbline,
devinski grad iz dalje nam zasije...«

govori glas v sosednem kupeju z besedami pesnika I. Grudna. Kakor Dubrovnik, se zdi Devin, gledan skozi okno vlaka. Mogočno je njegovo zidovje. Silen je njegov položaj. Stari stolp sredi dvorišča je kakor ostanek rimske mogočnosti. Razorane čeri so odmaknjene od podnožja sedanjega gradu. Režé se pošastno v svet. To so še danes mogočni zidovi rimskega Devina.

*

Tuneli nas požirajo. Zopet nas izbljuvavajo, zopet požirajo in tako v nedogled.

Monfalcone... Tržič.

»Soča voda je šumela...«

Pevci zapojo. Pozdravljajo Sočo, »bistro hči planin«, ki se tu izliva v Jadransko morje.

»Ne, ni res,« reče nekdo. »To ni Soča!«

»Ni Soča? Kdo to pravi! To je Soča!« odgovarja več glasov z upornim naglasom.

»To je Zdoba,« se posmehuje prvi glas.

»Kako Zdoba?« sprašujejo z neverjetnimi glasovi sopotniki. »Kje se pa potem izliva Soča v morje?«

»Ravno tam kjer Zdoba,« se posmehuje glas. »Pred izlivom v morje se je izneverila svoji stari strugi in je zavila v nekdanje korito rečice Zdobe. Veličina se je zlila v manjšino in sprejela njeno ime. In Soča, tam izpod Triglava izvirajoča, po vsej slovenski zemlji tekoča, je kratko pred svojim izlivom v večnost — postala Zdoba.«

»Čudovito,« je pripomnil nek glas. »Kakor pri ljudeh, ki niso dovolj močni s samim seboj.«

*

»143 km je dolga pot Soče,« je pripovedoval sopotnik zemljepisec. »Pribrzi izpod triglavskega pogorja. Planinski pesek, ki ga prinaša s seboj, je v obliki podolgastega

nad Onim, na katerega bo čez nekaj let padlo vse breme prestola. Mladi Kralj Peter čuti napram Svoji Materi brezmejno nežnost in vdanost. »Ali ve to moja Mama?« — tako vpraša vedno, kadar naj nekaj napravi, pa ni o tem predhodno obveščen od Svoje Matere. Pod toplino te ljubezni — ljubezni, ki ni le nežna, marveč tudi polna resnega gledanja na življenje — se razvija duševno in duhovno življenje mladega osirotelega jugoslovenskega Kralja.

Kakšen nam bo Kralj oni, ki nam sedaj dorašča? To je vprašanje, ki leži na ustnih in v srcih milijonov Jugoslovenov. Naše globoko in iskreno prepričanje je, da dobimo v Njem znamenitega kralja. To prepričanje ni samo plod želja nas, Njegovih učiteljev. Za to obstoje tudi druge podloge. Končam z neko resnično anekdoto, ki pojasnjuje osebnost našega Kralja. Kot učitelj narodnega jezika je predložil g. guverner ob neki priliki Kralju list papirja, na katerem je po abecednem redu napisal 20 čednosti in življenjskih vrlin. To so bile: bogastvo, veličina, dobrota, dolžnost, zakon, zaščita (slabih), mir, zmaga, pravica, vojna, svoboda, hrabrost itd. Naročil je svojemu Učencu, naj dobro premisli in nato podčrta tri pojme, na katere polaga On sam največjo važnost. Po razmišljanju 1—2 minut je Kralj odločno podčrtal tri besede v sledečem vrstnem redu: 1. **Dolžnost**, 2. **zakon**, 3. **svobodo.** Nato je vprašal, če sme podčrtati še eno besedo. Ko je dobil dovoljenje, je podčrtal še besedo **pravica.**

Ali ni to nekak predznak bodočnosti? Mladi Kralj Jugoslovenov je s podčrtanjem besed **Dolžnost, Zakon, Svoboda, Pravica** rešil za sebe kot kak dozorel in izkušen človek problem Kolumbovega jajca v državni politiki: **Dolžnost, da se vlada v svobodi na podlagi pravičnih zakonov.**

Radoje L. Knežević,
v reviji »Nar. odbrana«.

„Kosovka devojka“ - „Rdeči križ“

Stara, zgodovinska srbska narodna pesem pripoveduje, kako so nekoč skrbeli za vojne žrtve, izkazovali jim vse priznanje, spoštovanje in skrbeli za nje. To je pesem o »Kosovki devojki«. Po bitki na Kosovem polju, ko je padlo srbsko carstvo, je zgodaj vstala,

kruha belega je naložila,
vzela v roke dvoje vrčev zlatih,
v enega hladné vode nalila,
drugega z vincem napolnila...

Šla je tja na Kosovo polje, na bojišče. Hodi po bojišču in pregleduje padle junake,

živega katerega še najde,
s hladno ga vodó skrbnó umiva,
z vinom rujnim ga krepča rdečim,
s kruhom hrani tečnim ga in belim.

Ta simbol skrbi in spoštovanja vojnih invalidov je jeklenil narod cela stoletja, da je zmagonosno zlomil okove.

Umetniki so slikali »Kosovko devojko«, umetnik Kikerec in naš slovenski umetnik - slikar Maksim Gašpari. Umetnik-slikar Kikerec je naslikal krasno delo: »Kosovka devojka« na bojnem polju krepča vojnega invalida z rujnim vinom. Maksim Gašpari pa je naslikal lepoto-umotvor, »Kosovko devojko« z rdečimi rožami v rokah na bojišču — Kosovem polju, z rdečimi rožami, ki edino rasto samo na Kosovem polju — simbol priznanja in spoštovanja vojnim žrtvam.

Ali ko je zasijala svoboda vsem Južnim Slovenom, ko so se strnili v svobodno državo — v Jugoslavijo, pa je začel bledeti simbol »Kosovke devojke«. Leto 1929 pa je ta simbol zastrlo s težkim zagrinjalom — invalidski zakon je udaril po vojnih žrtvah.

Jokala je »Kosovka devojka«. Toda nihče ni slišal njenega joka, zakaj preveč težko je bilo zagrinjalo — invalidski zakon 1929.

Zdaj se obljublja, da nebo se bo zjasnilo, da bo »Kosovka devojka« zopet

kruha belega si naložila,
vzela v roke dvoje vrčev zlatih,
v enega hladné vodé nalila,
drugega z vincem napolnila

ter vojne žrtve, zredčene že sicer po 20 letih trpljenja

s hladnó jih vodo (s spoštovanjem) umivala,
z vincem rujnim jih krepila
s kruhom tečnim, belim jih hranila.

»Rdeči križ« — sodobni simbol »Kosovke devojke« prireja vsakoletne tedne »Rdečega križa«. V ta namen je dosedaj izdajal znamke po 50 par. In vsa ta leta so bile te znamke brez oblike in simbola, samo 50 par je bilo vidno — pač tudi nekak simbol invalidskega zakona 1929. Letos pa je izdal znamke, ki so vzbudile pozornost, nekako utešenje in skriti ponos. Znamke s »Kosovko devojko«.

Ali naj bo to tudi znak za uresničenje dajanih obljub, da nebo se vojnim žrtvam bo zjasnilo?

Pričakujemo, da bo »Rdeči križ« — sodobnik »Kosovke devojke« zastavil svojo tehtno besedo, da bodo res žrtve vojne priznane, spoštovane in nahranjene.

—g.—

Odkritje spomenika Francu Bonaču na Brezjah

28. avgusta 1938 je bil na Brezjah blagoslovljen spomenik bojevnikom in bivšemu vojnemu kuratu Francu Bonaču. Oblastni odbor U. V. I. sta zastopala tov. Tome in Mirtič. Predsednik Legije koroških borcev je pri tej priliki zastopal tudi ljubljanskega župana in imel sledeči govor:

V imenu ljubljanskega župana dr. Jure Adlešiča in tudi v imenu legije koroških borcev Vas od srca pozdravljam, dragi bojevniki, ki ste se po starem običaju — enkrat na leto — zbrali na Brezjah pri slovenski Materi Božji, da obudite spomine na boje in grozote svetovne vojne in na trpljenje v drugih bojih, in da počastite spomin svojih tovarišev in prijateljev, ki počivajo in sanjajo svoj večni sen po vseh bojnih poljanah, daleč od svojih dragih in tudi daleč od svoje preljube domovine.

Duše naših tovarišev in prijateljev, ki bivajo danes med nami, nas pa svare pred novim svetovnim požarom, nas bodrijo na boj proti klanju med narodi in nam priporočajo in prosijo, da ohranimo naši mladi državi tako potrebni mir, dokler je le mogoče.

Dragi bojevniki, spomnili smo se danes pri sv. maši naših umrlih tovarišev, katerim moremo pomagati le z molitvijo. Zdi se mi pa, da čujem glas pokojnih bojevnikov: »Skrbite za naše vdove in sirote, skrbite za naše tovariše invalide!« Dokler se ne posuše solze vdov in ne utihne jok sirot in staršev in dokler niso preskrbljeni in tudi počaščeni naši ubogi tovariši invalidi, tako dolgo ne bodo mirno počivali naši padli tovariši in prijatelji in tako dolgo bodo nas njih duše opominjale na našo prvo dolžnost, da se z vsemi svojimi silami zavzamemo za njih pravice.

Šele ko bomo zmagali v boju za pravice vdov, sirot in staršev ter invalidov, ne bo več daleč zmaga v boju za pravice ostalih bojevnikov.

»Zveza bojevnikov« je na najboljši poti, da to uresniči. Zgled naj ji bo naš blagopokojni prerano umrli Franc Bonač, kateremu ste odkrili v trajno zahvalo danes spominsko ploščo na mestu, kjer je vedno bodril in tolažil bojevnike, invalide, sirote in vdove. Ni bilo treba iskati orožja za pravični boj, on je kot neumorni tajnik »Zveze bojevnikov« pokazal pota in smeri, katerim morate slediti. Spominjajte se še na tabor ali zbor pred 4 leti, ko smo bojevniki preživeli težke čase in se borili za naš obstoj, in nismo smeli govoriti na tem mestu: takrat je stopil na prižnico naš Franc Bonač in nas v izbranih krščanskih besedah bodril in prerokoval boljše čase!

Franc Bonač je bil zgled bojevnika, idealist, nesebičen, požrtvovalen, neumoren, inicijativen, najboljši tovariš in prijatelj in najčistejši viteški značaj! Ne samo da je ustvarjal bojevniške organizacije, skrbel je tudi za počastitev padlih bojevnikov, tako da vidimo danes skoraj v vsaki vasi pri cerkvi ali na pokopališču ali v vasi sami spomenik ali spominsko ploščo padlim vojakom. Malo je takih mož, ki v krščanski ljubezni do bližnjega toliko storijo. Mi vsi vemo, kako mnogo dolgujejo blagopokojnemu Francu Bonaču vsi bojevniki, ki mu bodo ostali tudi preko groba zvesti in hvaležni ter mu bodo ohranili trajen, časten in svetel spomin!

Moja želja je le ta: Sledimo in posnemajmo pri vsem svojem delu v prid vojnim žrtvam blagopokojnega Franca Bonača, vzornika duhovnika in bojevnika! Slava mu!

---

roga podaljšal in izoblikoval njen iztok. In tu je Soča, ali kakor se zdaj imenuje Zdoba, tudi plovna. Ob plimi je globoka do 2 metra. Po nji lahko plovejo manjše ladje. Ko je oseka, pa ima komaj 1 meter globine in še manj... Zanimiv je pogled na Sočo-Zdobo, ko je bibavica. Tok se dnevno menja in zdi se, kakor da se je zemlja obrnila.«

»Kako?«

»Zjutraj teče voda proti vzhodu, popoldne pa obratno.«

»Onkraj tržiškega pristanišča je, kakor se mi zdi, mnogo zalivov,« sem rekel. »Rek, ki tečejo v Jadran.«

»Da, ali najkrajši in morda najčudovitejši izliv je reke Timav. Že Plinij je govoril o tej znameniti evropski reki, opeval jo je Virgil in jo imenoval ‚Mati morja‘. Z bajko in resnico je prepletena. Timav je prava kraška reka. Svojo pot potuje v svetlobi in v temi — teče na vrh zemlje in pod zemljo.«

»Kakor Pivka-Unec-Ljubljanica,« sem segel v besedo.

»Samo bolj pravljično,« je odgovoril zemljepisec. »Onstran gore Lisec priskakljа izpod gozdnih tal in žubori proti severozahodu. Teče čez Ilirsko Bistrico in Prem. Po 47 km dolgi strugi, katero napaja več potokov, postaja že znatna reka. Zdaj izgine 3 km pod Divačo v znamenite Škocjanske jame. Tisočletna borba vode z apnencem je ustvarila tam čudovite slike, pravljičen svet, mogočen in nenavaden, ter ga oživlja s šumečimi vodopadi, prijetnimi jezeri in grmečimi hudourniki. 2 km jo je lahko zasledovati po jamah. Nato jo pa čisto požre zemlja ter jo pri Štivanu nad Devinom, po 34 km podzemeljskem toku, vrže na dan. Tu se zdaj trije močni viri kraških vodá združijo v skupen, širok rokav, ki se izliva v morje pod imenom Timav. Samo 2 km živi ta rokav in že se izlije v večnost. Komaj takorekoč porojen, že umre. Ob deževju pobarvajo podzemeljski slikarji-sile njegovo vodovje z rdečkasto barvo, ki milje daleč v morje riše svojo rdečkasto pot... Kakor slikar je ta kraška reka, ko teče po Krasu. Ko teče po predelih, ki so iz peščenjaka, ki ne propušča vode, riše po zemeljski površini bujno zelenje in rodovitnost. Ko pa pride v apnenična tla, izgine vodovje v podzemeljskih jamah. Površina se spremeni v kamen, v zakleti svet, kjer nič ne zeleni, a če, le s težavo.«

*

»Castoiina virigis, cantoline hamaciperis, ali po domače: nemški rožmarin,« razlaga botanik in kaže rastlinje skozi okno vlaka.

»To ni naš rožmarin,« je rekla gospa nekoliko užaljeno.

»Saj tudi mi nismo Nemci,« je odgovoril botanik. »Zato ima ta nemški rožmarin tudi drugačne cvetove. Le poglejte: samo prašniki so, brez cvetnih listov.«

*

»Redipuglia — Sredipolje«

Raven potok, kakor iz škatljice vzet, priteče nasproti dirjajočemu vlaku. Kakšne tri metre širok, struga mu je kakor z vrvjo naznačena. Hrepenenje po vodi vzbuja, zakaj božajoče čista je... a sonce žge.

Kraške planjave hite mimo, kamenje, kakor bi se nekoč velikani kepali z njim.

»Redipuglia« — Sredipolje.

Vlak obstoji. Izstopamo. Tam je pokopališče padlih na polju časti in slave. Korakamo peš. Ob straneh ceste se nam režé črna žrela kavern. Kakor bi spraševala: Ali zopet prihajate? Ali zopet hočete, kakor pred dvajsetimi leti, zasesti naša žrela, v skalo vdolbena, s strašnim trudom in žulji izkopana, s cementom zalita, ter bruhati prokletstvo na svojega sočloveka?

Strašna so žrela kavern.

Hrib tam, na katerem je pokopališče, je podoben velikanskemu valu, kakršen nastaja v morju ob tihem, zahrbtnem viharju. Tisočetisoči so posajeni v ta hrib, v te grobove. Od daleč je videti kakor ogromno stopnišče. Velika, široka betonska deska-plošča nosi izklesane besede »...o morti gloriosi d'Italia...« itd., ki govore, da so tu pokopani tisti, ki so padli za domovino »...sintesi immortale dei sacrifici a della gloria...«

Oktobra, pravijo, bo pokopališče dovršeno in blagoslovljeno.

*

Ob stebru, nedozidanem še, ki bo nekakšna večna luč ali kaj, smo se zbrali. Vseh 350. Pevci so zapeli:

»Človek, glej dognanje svoje...«

Slovenska nagrobna pesem je trepetala po vzdušju in božala grobove in v njih ležeče italijanske bojevnike. In kakor je prvi verz in prva kitica te pesmi značilna, drugi verzi in kitice pa se razblinejo v nepomembnost, tako je bilo s tem nehote simbolično pokazano, da je človeško življenje in nauk o bratstvu in ljubezni do bližnjega nič, ko zdivjajo besi v njem.

Velik venec z rdečimi nageljni, povezan z jugoslovansko in slovensko trobojnico, je okrasil betonski tlak. Bivši vojni kurat, predsednik »Zveze bojevnikov«, je zapel:

»Usmili se o Gospod...«

Koral slovenske libere je zvenel preko grobov in v srcu je nehote vstajala zavest:

»Vkljub vsemu — naše je to!«

Nekaj besed govornika in zbor je zapel:

»Oj Doberdob, oj Doberdob,
slovenskih fantov grob.«

In akordi pesmi, tiste, katero so peli med grmenjem topov pred dvojsetimi leti po vseh doberdobskih planjavah slovenski fantje, je zdaj zopet zadonela s svojo slovensko lepoto. Objemali so stotisoče tukaj počivajočih in končavali:

»Oj Doberdob,
slovenski grob!«

Tedaj sem nenadoma zaslišal pritajen in protestujoč glas za svojim hrbtom:

»Protestiram!«

»Pst, pst,« je tiho svaril nekdo. »To je vendar pesem!«

»Nočem take pesmi,« je protestiral ženski glas. »Posebno ne na takem grobišču! Doberdob ni slovenski grob!«

*

Centrala industrijskih korporacij - proti novemu invalidskemu zakonu

»Vojna je imela svoj razpored: čisto spredaj (kjer je bilo potrebno najnevarnejše, krvavo rokodelstvo) je bila pehota in vojni dobrovoljci; za njimi artilerija, za tem štabi, komora in proviantura, nato vojni dobavitelji, verižniki, a čisto zadaj (na varnem) — zabušanti.

Ko se je sklenil mir, pa je vsa kolona napravila »na levo krog...« in razpored se je obrnil. Zgodilo se je kakor piše sveto pismo: prvi bodo poslednji in poslednji bodo prvi. Čisto spredaj so stopili zabušanti — čisto zadaj pa je ostala uboga gmajna — pehota in dobrovoljci — invalidi, vdove, sirote in starši padlih...«

»Usodna zamena«, uvodnik »Zbora« od 20. sept. 1938.

»Ratni Invalid« od 25. sept. 1938, št. 39, je v svojem uvodniku razkril čudovito akcijo industrijcev proti novemu invalindskemu zakonu. Med drugim piše:

»Novi načrt invalidskega zakona je predpisal tudi tiste dobre odredbe današnjega invalidskega zakona, §§ 24, 25 in 26., ki določajo, da mora industrija zaposliti 5 do 10% vojnih invalidov. V novem načrtu so te odredbe pod poglavjem **»Služba in delo«** v §§ 33, 34, 35 in 36, ter govorijo nekoliko bolj točno, kako se mora ta zaposlitev vršiti in da je dana garancija, da se bodo te naredbe tudi izpolnjevale.

To je, zdi se nam, tudi v redu in pravično. **Ako se bojevnik v vojni onesposobi, se mu mora zagarantirati vsaj minimalna zaposlitev, vsaj toliko da živi najskromnejše življenje.** Saj ni po svoji lastni krivdi postal nesposoben, ampak v korist države z isto dolžnostjo kakor je dolžnost industrije, da delajo za državo. Tako so naredile tudi druge kulturne države. Tako je mislil celo zakonodajalec leta 1929. — ali zabušanti so to briskirali. In ker je ta odredba v svojih sankcijah ostala le papirnata, se ni izvrševala.

Državna komisija je samo zdaj določila sankcije, če bi se poskušalo to zopet briskirati. In vsak dober Jugoslovan mora priznati, da je to pravično. Zakaj vsi morajo nositi posledice vojne, ne samo vojni invalidi-državljani, ki niso industrijci.

Ali žalibog, tako ne mislijo ljudje, ali vsaj gotovi ljudje, ki zastopajo pri nas velekapital in velepodjetja. Tako ne misli centrala industrijskih korporacij v Beogradu. Ona vidi v teh paragrafih nekako nevarnost« za naš velekapital. **In s podpisom svojega tajnika, gospoda dr. Cvetka Gregoriča je ta centrala izdala tajno okrožnico vsem svojim članom, zahtevajoč, da ji dovolijo protestirati zoper te odredbe v novem invalidskem zakonu.**

In gospod dr. Gregorič ve, da je v jugoslovenskem narodu še vedno nekaj višjega kakor pa sebični pohlep in ozkosrčnost industrijcev in da narod kaj takega ne bo odobraval, **je v pripombi pod št. 3438 pristavil, da to vprašanje ni za javnost.**

Na to tajno okrožnico je, kajpada, centrala že prejela pritrjevalne odgovore in predala ministru trgovine zahtevo, da se tiste odredbe, »Služba in delo«, črtajo iz invalidskega zakona. Motivirala je to svooj zahtevo, češ, da bi bila to **težka obremenitev za našo industrijo.**

Ironija non plus ultra je rekel človek in se smejal. Kapitalist ni nikoli sit, umiraj zanj, bodi kripelj, ki ga to briga, on nič ne da na to. S tistimi borimi 5 do 10% delavcev-invalidov, ki bi jih moral namestiti, bi bila jugoslovenska industrija težko obremenjena. Kdo se ne smeje?

Eh, gospodje industrijci, zakaj ne predložite svoje zahteve, da se naj pokolje vse žive invalide. Kaj tako niso več za nobeno rabo na svetu, samo v napotje. Niti za vratarja, za nadzornika, za čuvarja, za pisarja, za sluge niso. Če bi se 5—10% od vseh zaposlenih delavcev v tovarnah dala taka mesta invalidom, bi, kajpada, jugoslovenska industrija morala napovedati konkurs.

Grd in sramoten je korak, ki ga je naredila centrala industrijskih podjetij. Ni nam sicer znano, kje je med vojno bil gospod dr. Gregorič, niti ne vemo, ali so mu frčale okrog glave kroglje in granate kakor so nam, pač pa vemo, da bi tudi njegove centrale ne bi bilo, če bi ne bilo vojnih žrtev. Dobro vemo, kako industrijci ostajajo v zatišju, da bi tako »koristili čim največ« državi in je točno kar je zapisal »Zbor« v svojem članku »Usodna zamena«:

»Čisto spredaj, ko je bil sklenjen mir, so stopili zabušanti — zadaj pa je ostala uboga gmajna — invalidi, vdove, sirote in starši.«

Povemo pa, da se jim to več ne bo posrečilo!

LJUBLJANA. Članice in člani, ki so premog naročili, pa so do danes le delno plačali ali pa sploh niso še ničesar plačali na račun, se pozivajo, da se takoj zglasijo v društveni pisarni.

Isto tako se iaprošajo vso oni, ki so premog že prejeli, da pridejo v društveno pisarno k obračunu. Potrdilo o plačanih zneskih prinesite seboj.

Novo mesto
prosvetni večer

Že v septembrski številki smo opisali, kaj pripravlja Krajevni odbor Udruženja v Novem mestu 1. oktobra 1938 ob 20. uri v telovadnici osnovne šole. Prosvetni večer-akademijo pripravlja. Spored smo tudi priobčili in iz vsega je razvidno, da se je Novo mesto takorekoč vse razgibalo in da vsi skupno s Krajevnim odborom delajo na čim lepši prireditvi dvajsetletnice Jugoslavije.

Iz poročil, ki jih imamo, bodo ta večer električni valovi (radio) zvezali nas vse po vsej Sloveniji, Jugoslaviji in celo preko meja in govorili, da se gibljemo in da živimo bojevniško življenje za uresničitev svojega cilja — uzakonitev novega resničnega invalidskega zakona.

Novo mesto in njegove izložbe so polne malih letakov-sporedov. Pet velikih, mojstrsko izdelanih plakatov je razobešenih v trafiki tov. Lukmana, predsednika K. O., pri veletrgovcu Josipu Kobetu, pri trgovcu Jožetu Povhetu ter pri veletrgovcu Mediču. To so plakati z državnim grbom na belem polju, razni simboli in ornamentika z začetnimi črkami kralja Petra I., Aleksandra I. in Petra II. Velik grb na polju državne trobojnice z raznimi okraski ter vojščak z mečem, s stegnjeno roko, s ponosnim in samozavestnim obrazom, kakor bi govoril: Do sem in nikamor dalje!

Plakati so, seveda, precej stali, ali Novomeščani so jih kar plačali. Tiskarna je celo popustila za 95.— Din od tarife. Predsednik okr. sod., Barle Gustav, je daroval 30 Din. Po 20 Din pa sreski sanit. svetnik dr. Küssel, odvetnik Bučar, graščak Germ, stavb. mojster Okroglič in odvetnik dr. Trošt. Po 10 Din so darovali: Berner, dr. Furlan, zobozdravnik Gašper, voj. inv. dr. Ivanetič, odvetnik, zasebnik Moretti, odvetnik dr. Pečarič, urar Reitz in star. sresk. sod. Šavelj. Slaščičar Kastelic je daroval 5 Din; 100 Din pa Jugoslov. tiskarna, podružnica Novo mesto.

Uradni predstojniki, šole, komanda mesta, orožništvo dajejo vabila krožiti med osebjem, tako da bo dvorana res premajhna za ta večer. Radio bo prenašal prosvetni večer, tako da bodo lahko slišali vsi, ki so dobre volje.

Krajevni odbor Novo mesto poroča:

Po »Prosvetnem večeru« - akademiji, ki bo, kakor rečeno, v soboto, 1. oktobra 1938, ob 20. uri v telovadnici osnovne šole, **bo v nedeljo, 2. oktobra 1939, ob pol 10. uri dopoldan** v kapiteljski cerkvi govor za vojne žrtve in o vojnih žrtvah. Nato bo sv. maša, ki jo bo opravil gospod inful. prošt Čerin, ki bo tudi govoril svoj govor o invalidih. Pri maši bo sodeloval orkester in bo peta pesem »Sveti križ, življenja luč« in izbrane Marijine pesmi. Maša bo za padle in umrle vojne žrtve Slovenije.

Vabljeni so tudi zastopniki vojske, uradov, oblasti, šol in društev ter bo tako služba božja tudi v opomin vsem sovražnikom miru in da se bomo z vsemi dopustnimi sredstvi branili novih vojn. Ob tej priliki bomo prosili božjega blagoslova našemu delu za takojšnji pravičen invalidski zakon.

Kdor bi se pa od naših članov ne mogel udeležiti »Prosvetnega večera«, **se mora na vsak način in brezpogojno udeležiti cerkvene slavnosti v nedeljo 2. oktobra 1938 ob pol 10 dopoldne.**

Vabimo tudi zastopnike Oblastnega odbora in Krajevnih odborov. Želimo, da bi se, ako je le mogoče, častno odzvali. Po maši bo kmalu kosilo, nato po dogovoru skupen izlet na priljubljeno Trško goro, kjer je isti dan žegnanje.

Kraj. odbor U. V. I.
Novo mesto.

*

Kakor se iz vsega vidi, bosta ta dva dneva, 1. in 2. oktober t. l., posvečena žrtvam vojne ne samo za Novo mesto in Dolenjsko, ampak vsem, ki se borimo za novi invalidski zakon. Zato tisti, ki ne morete v Novo mesto, prisluhnite v soboto zvečer, 1. oktobra t. l., in tudi v nedeljo 2. oktobra pri radioaparatu, ter nam sporočite, kako ste slišali in kako je bilo.

Črnomelj
Odkritje spomenika

Krajevni odbor Udruženja vojnih invalidov v Črnomlju sporoča svojemu članstvu, kakor tudi vsem voj. žrtvam, da se je odkritje spomenika padlim vojakom v Črnomlju preložilo od prvotno sporočenega 9. oktobra na **16. oktober 1938.**

Prireditev odkritja spomenika organizira Bojevniška zveza v Ljubljani s sodelovanjem Skupine bojevnikov in Krajevnega odbora Udruženja vojnih invalidov v Črnomlju.

Spored bo sledeč:

1. Ob 8.30 sprejem gostov, ki pridejo s **posebnim vlakom** iz Ljubljane, na postaji, od koder se bo

---

Ogledali smo si grobove.

»Presente«, stoji z velikimi, iz cementa narejenimi črkami nad vsakim grobom. Nato ime, četa, čin in orožje padlega. »Tukaj sem« govori ta »Presente«.

»Štirideset tisoč,« je dejal govornik, »je razvrščenih eden poleg drugega po abecednem redu in po številkah kakor v arhivu. Vsak ima svoje ime in svojo številko. Šestdeset tisoč pa, ki nimajo imen in so zbrani z vseh bojišč doberdobske planote od morja sem, — teh šestdeset tisoč pa leži v skupnem grobu-katakombah na vrhu tega brega, po trideset tisoč na vsaki strani. To so nepozabni junaki, med njimi pač tudi naši fantje.«

*

Milijone milijonov je zabetonirano v to pokopališče, v spomin padlim junakom. Kako pa je živim njihovim preostalim? Materam, očetom, vdovam, otrokom?

»Vdove prejemajo mesečno 66 lir,« sem slišal v odgovor. In nehote se mi je pojavilo kakor zasmeh, češ, mož je bil potemtakem vreden samo 66 lir.

*

Vlak drvi. Soča, široka, plitva, droben kamen v njej, teče tam. Zdi se mi kakor bi gledal Savo pri Kresnicah.

»Pred dvajsetimi leti,« slišim pripovedovati, »so bili vsi ti griči, hribi, polja, opustošeni, razstreljeni, usahlo zarumeneli. Niti eno drevo ni stalo. Zdaj je zopet vse lepo zeleno, obraščeno in obdelano.

*

Na doberdobsko planoto

Na uho mi zveni slovenska govorica. Zazdi se mi, da sem v Ljubljani... Avtobusi čakajo. Na doberdobsko planoto bodo zdirjali z nami, tja, kjer so pred dvajsetimi leti jeklene prsi slovenskih, dalmatinskih in bosanskih polkov

Avtobusi beže.

Gledamo skozi okna. Prostranstvo se vzpenja polagoma vedno višje, vedno bolj kvišku. Valovi hribov, gorovja valove okrog nas. Soča blesti v smaragdnozelenem svitu, koruza raste, breskve zore...

Na najvišji hrib, 604 m visoko, Sveti Mihael (Sanct Michele zdaj), se vzpenjajo avtomobili. Z vseh strani se nam režijo črne kaverne.

Na vrhu smo.

Kakor nekakšna terasa je Sveti Mihael (Sanct Michele) izravnan pred vhodom v ogromno kaverno... Na tej terasi je muzej in razni spomeniki. Visok okrogel spomenik stoji tam. Ves je graviran z imeni. Čitam: »65 dobrovoljcev, odlikovanih z zlato medaljo, padli v čast in ponos domovine.« Dalje je spomenik — razstreljen top. Zopet drugi tam ovenčan s trnjevim vencem. Italijanski je napisano na njem, da je v čast »dobrovoljcu Splitčanu, Franciscu Rismondu di Spalato, ki je padel za domovino, boreč se, da bi postal Split italijanski.«

Nehote se nam vsem vstavlja vprašanje: Kako druge države časte svoje junake? Kako jih časti Jugoslavija?

Skozi kaverno korakamo. Svetloba poneha. Noč. Kakšnih 60, 70 korakov gremo v temi. Nato se zopet zasveti. Odprtina. Tam je stal nekoč veliki top in bruhal pogubljenje.

»Italijanska kaverna je to,« pojasnjuje spremljevalec. »Ko so Italijani zavzeli Sanct Michele, ga je izvrtala italijanska vojska.« —

»Kje pa je avstrijska kaverna?« je vprašal ženski glas. »Tista, v kateri si bil ti, kakor si pripovedoval?«

»Videla jo boš. Ta je na drugi strani.«

Stopimo iz kaverne. Na levo je tabla. Na nji je zapisano, da je to vhod v avstrijsko kaverno...

Stopimo v njo. Nekoliko ožja je. Srce se nam nehote stiska. Mnogo jih je zdaj zopet tu, ki so bili takrat, pred dvajsetimi leti, v tej kaverni, s smrtjo v pesteh.

»Tu smo bili,« slišim glas, »Italijani so nas obsipavali z granatami, bombami. Mi smo pa čakali pravega trenutka, pa smo jih kosili.«

»Kako?«

»Ko so Italijani po večdnevnem streljanju s topovi mislili, da so nas že dovolj preluknjali, so naskočili. Mi pa tedaj iz kaverne. Nastavili smo mitraljeze in kosili. Obsipavali jih z ročnimi granatami. Če je trebalo, smo tudi lizali z ognjem.«

»Kako z ognjem?«

»Bil je top s širokim žrelom. S posebno patrono. Ko je ustrelil, se je iz žrela razlil ogenj. Zagorelo je na široko in vsiljivce kar polizalo.«

»Lahko se zdaj to pripoveduje,« je rekel nekdo drug. »Ali doživeti nekaj takega, vrag vzemi. Matičič je v svoji knjigi ‚Na krvavih poljanah' to krvavo opisal, pa še ni nič, kakor je bilo v resnici.«

»Da, hudič je bila vsaka granata,« je dodal drugi. »Tresknila je ob kamen, se razletela, razdrobila kamenje in vse to je deževalo po nas in nas tudi kosilo.«

*

Preko vrha Svetega Mihaela je še zdaj strelski jarek. Samo krvi ni več v njem, kakor je bila tiste dni, samo trupel ni več v njem, kakor so ležala nepokopana takrat. Tam je še žična ograja. Vsa zarjavela, a vsa takšna kakor tiste dni. Samo kosov človeškega mesa ni več na nji in raztrgane obleke.

»Sveta tla so to,« svari spremljevalec. »Samo po stezicah hodite, ne kjerkoli. Polna usahle krvi človekove so ta tla.«

Vsak pripoveduje in kaže, kjer je ležal v strelskih jarkih, na katerem hribu je bil, kako se je skrival in bil. Kdo bi vse to popisal? Tam v knjigi Ivana Matičiča: »Na krvavih poljanah«, je popisano vse z grozo in resničnostjo.

*

Tam doli se vije Soča. Videti je kakor raztrgan belosivi trak. Gorica tam pri njej kakor bi posejal nekdo breskvine koščice, večje in manjše, tam na kupu, tam zopet raztreseno.

Spremljevalec razlaga:

»Tista velika vas tam je Ločnik. Tam so Slovenci. Dalje potem je že mešanica s Furlani. Tam preko je Krmin. In vse tisto gorovje — vse to so Slovenci.

Deset ofenziv je bilo. Strašne, grozovite. Žrle so žive ljudi. Kdo bi jih opisal.

takoj nato formiral sprevod in krenil do farne cerkve;
2. sv. maša na prostem;
3. odkritje spomenika;
4. bojevniški tabor.

K temu odkritju najprisrčneje vabimo zastopnike naših krajevnih organizacij, **vsekakor pa je poset članstva Krajevnega odbora U. V. I. v Črnomlju obvezen.** Do sedaj so se prijavili sledeči Oblastni, ozir. Krajevni odbori: Ljubljana Oblastni odbor, Karlovac Obl. odbor, Novo mesto Krajevni odbor in Metlika Kraj. odbor. Vse druge Krajevne odbore pa naprošamo, da bi se do takrat že odločili in poslali svoje delegate, da si po daljši dobi stisnemo roke vojne žrtve in počastimo spomin padlih tovarišev. V pričakovanju obilne udeležbe in prisrčnega svidenja Vas vabi

K. O. Črnomelj.

Odkritje spomenika bojevnikom pri Sv. Andražu pri Velenju

Cerkveni konkurenčni odbor je tukaj postavil spomenik padlim bojevnikom iz svetovne vojne. Blagoslovitev se je izvršila v nedeljo, 25. septembra ob 2. uri popoldne ob obilni udeležbi in zelo svečano. »Zvezo bojevnikov« je zastopal njen predsednik Ratej.

V imenu Oblastnega odbora Udruženja je govoril tov. Blagotinšek iz Celja govor, katerega priobčujemo:

»Danes, ko obhajate pri Sv. Andražu dan svečanega odkritja in blagoslovitve spomenika svojim v vojni padlim rojakom, prihajam k Vam kot zastopnik Oblastnega odbora udruženja vojnih invalidov, vdov in sirot. Prišel sem, da Vas v imenu sto tisoč še živih vojnih žrtev, ki bivajo od Triglava do daljnega Ohridskega jezera, izrečem zahvalo za lepo in plemenito počastitev vaših očetov, bratov in sinov, padlih za domovino na polju časti in slave. Zdrav in srečen je narod, ki izkazuje vedno čast svojim padlim junakom. Tak narod zna ljubiti svojo domovino, ceniti žrtve tega najvišjega ideala.

Med vsemi stanovi posveča kmetski stan svoji domovini največjo ljubezen. Ne kaže te ljubezni burno in glasno, marveč kakor ljubi tiho in globoko svojo zemljo, tako ljubi tudi svojo domovino in ji daje vedno največje žrtve. In tako so za to najsvetejšo ljubezen darovali svoje najdražje, svoje življenje možje in fantje, katerih imena so vklesana na tem vojnem spomeniku.

Ti junaki pa so to spominsko počastitev tudi zaslužili. Zaslužili so, da jim danes in v bodočnost ohranimo hvaležen spomin, saj so tudi njihove poslednje misli veljale rodbini in domačemu kraju.

Moj dober vojni tovariš, France Brček iz Loč, čigar ime je vklesano na tem spomeniku, je bil vedno vesel in neustrašen fant. Bila sva skupaj pri enem vodu. Iz več bojev sva prišla nepoškodovana. Nekega dne, pred hudim bojem na nož, pa pride k meni ves potrt in pravi: »Tovariš France, boj, v katerega gremo, bo besen in slutim, da iz tega boja ne pridem več živ. Prosim te, pozdravi, kadar se povrneš, moje domače in lepi Sv. Andraž.« Čez nekaj minut po tem razgovoru smo zdrveli v boj. Ko je bil boj končan, je moj tovariš ležal mrtev na bojišču. Slutil je, da ga bo zadelo, a njegova poslednja misel je bila njegov dom in domači kraj.

Prav tako kakor moj tovariš, so padli tudi vsi drugi, ki jim je posvečen ta spomenik. Mislili so v svojih poslednjih trenutkih na svoje starše, svoje brate in sestre, na svojo ženo in svoje otroke ter na svoj dragi domači kraj. Zato je bila plemenita vaša zamisel, da ste postavili ta spomenik, katerega bodo dekleta vedno krasile v časten spomin s cvetjem iz domačih vrtov, in na katerem bodo svojci prižigali lučke v spomin svojih padlih očetov, bratov in sinov. Trupla teh junakov pa snivajo svoj večni sen daleč, daleč od tukaj. Večina teh spava med skalovjem Doberdoba, preko katerega joka kraška burja mrzlo pesem o trajnem robstvu petsto tisoč živečih bratov.

Poleg tisočev in tisočev padlih pa ima naš narod tudi tisoče in tisoče še živih žrtev, to je onih, ki so na bojnem polju darovali svoje zdravje, ter vdov in sirot, ki so tam izgubile svoje može in svoje očete. Tudi to so vojne žrtve in tudi te so zaslužile svoj spomenik. Ta spomenik bo moral biti priznanje in pravična zaščita in ta spomenik bi morali postaviti s pravičnim invalidskim zakonom tistim, ki imajo v rokah vodstvo države. Žalostno pa je, da je tam, kjer bi moral stati ta spomenik pravičnosti, še danes, po dvajsetih letih, le veliko groblje, kjer pokopavamo tisoče vojnih žrtev, umrlih na posledicah krivičnega invalidskega zakona. Namesto, da bi poklicani postavili na tem groblju že časten spomenik žrtvam vojne, se vlačijo nad tem grobljem še danes megle neizpolnjenih obljub.

Ta spomenik, ki ste ga postavili svojim padlim rojakom, pa naj bo tudi današnji in bodoči mladini trajno opozorilo, da obdrži svojo svobodo samo tisti narod, ki je složen, ki nesebično ljubi svojo domovino in se zanjo tudi žrtvuje.

Večni mir in pokoj vam, nekdanji bojni tovariši. Pri poveljniku vojnih trum tam nad zvezdami pa prosite za mir in srečo naše domovine Jugoslavije!«

Naše gibanje

Sevnica. Tukajšnji K. o. ponovno poziva vse one člane, ki še niso do konca leta poravnali članarino in naročnino — **60 je takih članov —, da to nemudoma store!** Kdor tekom oktobra ne bo vsega poravnal — **do konca leta** —, temu se bo že v novembru list ustavil, podpore pa tudi od nikoder nobene ne bo več dobil, ne za Božič ne iz drugih virov. Tisti, ki še dolgujejo na članarini in naročnini, naj nikar ne nosijo Kraj. odboru listin in prošenj za podporo, ki jo od drugod dobimo! Ali je mogoče redno poslovati, če je toliko zaostanka na članarini, zlasti pa še na naročnini?! Nov zakon je pred vrati, zato bodimo v redu!

V zadnji številki »Vojnega Invalida« se pritožuje tov. Blagotinšek, da manjka v inv. domu v Dolenjskih Toplicah, — kjer se vsako leto zdravi do 140 invalidov — knjižnica, ki bi v času zdravljenja nudila voj. invalidom duševno razvedrilo. Res je to. V veliko korist bi bila invalidom večja knjižnica v Dol. Toplicah. Saj dobro berilo tako blagodejno vpliva na človeško dušo. Zatopljen v povest, roman pozabiš na vse gorje, na vse ponižanje in celo na bolečine, ki ti jih prizadevajo rane, bolezen, zguba udov itd. Tisti, ki hodite redno vsako leto na zdravljenje v Dol. Toplice — tudi pri našem K. o. je nekaj takih članov —, tisti si gotovo želite dobrih knjig, ki bi vam v času zdravljenja nudile zdrave zabave. Potrudite se, da jih prihodnje leto že tam najdete! Poskrbimo sami za knjižnico v Dol. Toplicah! Na ta način jo bomo najbolj gotovo in tudi najhitreje imeli! Naš Kraj. odbor že zbira knjige v ta namen. Imamo jih že nad 30. Pa jih moramo še več nabrati. Zato pozivamo vse člane tuk. Kraj. odbora, da zbirajo knjige za omenjeno knjižnico. Med našim ljudstvom je mnogo knjig — mnogo dobrega berila. Prosite povsod, kjer veste, da imajo knjige. Ta ali oni bo rad podaril eno, dve. Zbirajte po večini povesti in romane ter znanstvene spise. Vse nabrane knjige izročite do konca oktobra tajništvu tuk. K. o., da jih pošlje O. o., kateri bo poskrbel, da bomo imeli do prihodnje sezone v Dol. Toplicah že urejeno knjižnico. Zakaj prepričani smo, da bodo vsi K. o. v ta namen zbirali knjige! Tisti člani, ki se vsako leto zdravite v Dol. Toplicah, bodite posebno pridni in vneto prosite knjig! Na delo! Naš K. o. mora zbrati najmanj vsaj 100 knjig!

Krajevni odbor Ptuj: Tako odhajajo! Dne 14. septembra 1938 smo položili k večnemu počitku žrtev svetovne vojne, Majcenoviča Franca iz Sv. Marka pri Ptuju. Preminul je v najlepši moški dobi in času, ko bi potrebovala njegova revna družina nujno reditelja. Čeravno pohabljen na roki, se je trudil in udinjal pri kmetih, da zasluži svojim 8 otročičkom vsakdanji kruh.

Med košnjo mu je 12. 9. t. l. postalo nenadoma slabo, da je padel v nezavest, iz katere se ni več prebudil. Njegovo prerano smrt ne objokujeta samo od starosti upognjena starša, ampak tudi uboga žena, kateri je ostala kopica nepreskrbljenih otrok, v starosti od 3 mesecev do 15 let.

Usoda temu siromaku nikoli ni bila naklonjena. Mlad in zdrav je šel od doma, iz bojev za domovino se je vrnil polomljen. In akoravno reven kot cerkvena miš, ni prejel zato, razen majhne mesečne napitnine, v 20 letih še nobene nagrade. Z lastnimi žulji in s tem, kar si je odtrgal od ust, je ščasoma kupil njivo in leseno bajto, katero mu je kakor nalašč ogenj pred 3 leti s premičninami vred upepelil. Kljub udarcem, ki mu jih je zadajala usoda, ni obupal, temveč v skrbi za otroke se je podal še enkrat v borbo. Žal je moral za novo hišico žrtvovati z muko pridobljeno njivo, a še je ostalo 5000 dinarjev dolga. Kako se bo reva izkopala? Dokler je on živel, sta se tolažila z novim invalidskim zakonom, ki bi jima naj prinesel toli zaželjeno rešitev — pa ni dočakal, kakor mnogo, mnogo drugih ne. Naj v miru počiva! Ženi in preostalim naše sožalje.

Krajevni odbor v Ptuju bo storil, kar je v njegovih močeh, želeti pa bi bilo, da priskoči na pomoč tudi Oblastni odbor in banovina.

Metlika. V državni bolnišnici v Ljubljani je umrl tovariš Štefanič Josip iz Lokvice, tajnik K. o. U. V. I. v Metliki. Bil je 80% invalid. Zaradi rane na nogi iz svetovne vojne ga je priznala smrt in ga rešila trpljenja. Ker mu je kost gnila, so mu morali odrezati nogo in je na posledicah operacije umrl. Zapušča ženo in petero otrok. Naj počiva v miru, njegovi družini pa naše sožalje.

Od 18. avgusta do 11. septembra 1917 je bila najhujša. Bilo je kakor da je pekel odprl svoja žrela in mislili smo, da bodo izkrvaveli mi in Italijani.« Kako preroška je bila pesem goriškega slavčka Simona Gregorčiča, ko je pel:

»Vihar grozan, vihar strašan
prihrumel z gorkega bo juga,
divjal čez plodno bo ravan,
ki tvoja jo napaja struga,
krasna ti hči planin!
Nad tabo jasen bo oblak,
krog tebe pa svinčena toča
in dež krvav in solz potok
in blisk in grom — oh bitva vroča!
Tod sekla bodo ostra jekla,
krvava boš mi, Soča, tekla,
kri naša te pojila bo,
sovražna te kalila bo...«

V šesti ofenzivi je padla Kalvarija, tisti hrib tam blizu Gorice. Kalvarija je bila centrum doberdobskih bitk. Trije križi so bili na tem hribu pred vojno. Zato ime Kalvarija. Zdaj je tam spomenik padlim. Dalje tam vidite Fajti hrib Torišče bojev, ko je padla Kalvarija.«

*

Pri prvem napadu s strupenim plinom, ki ga je ukazalo nemško-avstrijsko poveljništvo, je zaspalo 250 oficirjev in nad 6500 vojakov. Zaspali so, kakor je zapisano na spomeniku na Sanct Michele. Večni mir jim Bog daj!...

»Avstrijsko poveljstvo se je posluževalo trika,« je pripovedoval bivši doberdobski bojevnik. »Dolgo je vodilo Italijane za nos. Tudi mi smo se čudili, da si ne upajo pognati nas s postojank. Saj je bila vsa doberdobska planota zasedena le s kranjskimi Janezi, domobranci. Imeli smo sicer topove, ki so streljali, zadeli pa nikogar. Bilo nas je komaj dva bataljona. Ali Italijani so se nas bali. Potem, seveda, pozneje, ko so prišli Dalmatinci in Bosanci, tedaj smo že vedeli, zakaj se nas boje. Ker Bosanci so bili kakor hudiči. In če so Italijani samo videli Bosance, so kar bežali. Ali zakaj nas niso od začetka prijeli, tega nismo dolgo mogli razumeti. Ali potem smo zvedeli. Avstrijsko poveljstvo je namreč pustilo, da so se čete sprehajale od Trsta pa do Gorice in zopet nazaj. To z vlaki, pa tudi peš. Seveda ponoči tiho in naskrivaj, podnevi pa tako, da je lahko italijanska špionaža videla. In italijanska špionaža je verjela, da prihajajo vedno nove trupe na doberdobsko planoto in da nas je kot listja in trave. Zato so se nas bali. Major Turudia — Dalmatinec (pred kratkim je umrl v Kragujevcu in so novine mnogo pisale o njem), je poveljeval na Kalvariji. Pod njegovim poveljstvom je bil tudi bojevnik, zdaj vojni invalid Slavko, ki nam zdaj pripoveduje: »Major Turudia je bil takorekoč legendaren junak. Nič se ni skrival, ali kroglja ga ni zadela. Vsakega vojaka je postavil na tako varno mesto, da je bil brez skrbi, če je le malo pazil. Vsi smo ga občudovali. S seboj je imel vedno trobentača. Če so Italijani naše postojanke naskočili, je dal takoj trobiti. Dalmatinci in Bosanci — ti so bili pod njegovim poveljstvom — so planili kakor ose in Italijani so bežali na vse pretege. Ponoči smo večkrat slišali po tako odbitem naskoku kričanje Italijanov: ‚Če bi vi tam ne imeli svojega Turudia, bi bila Kalvarija že davno naša!'«

Spremljevalec pripoveduje:

»Tam je Opatje selo, Kostanjevica, Nova vas. Vse te vasi na levo in desno, vse to je goriška Slovenija, vsi tam so Slovenci. Na desno je Furlanija, dalje Lombardija, najbolj rodovitna zemlja v Evropi. Na en hektar se pridela do 700 kg pšenice.« —

Približa se domačin iz nižje ležeče vasi. Čvrst fante, zagorel in mišičast. Razneslo se je namreč po okolici, da so prišli Slovenci iz Jugoslavije — Jugoslovani in vsem se je kar zasmejalo lice. Prišel je, da nas vidi in se z nami pogovori.

»Kako je pri vas? Ali pojete kaj slovenske pesmi?«

Zmigal je z rameni

»Tam na vasi, če smo sami, zapojemo. V gostilni ne smemo.«

»Kaj pa v cerkvi?«

»Drugod pojo slovenske pesmi. Pri nas pa ne smemo.«

»Ali imate italijanskega duhovnika?«

»Ne. Naš gospod župnik ne pusti.

*

Na samem vrhu Sanct Michele — Sveti Mihael čitam na stebru vklesano:

»Za ta vrh je bilo: mrtvih 18.900 mož, ranjenih 77.671 mož, pogrešanih 15.593 mož. Skupaj 112.163 mož.«

»Pogrešanih?« je vprašala zraven stoječa gospa, čitajoč statistiko. »So pobegli?«

»Kdo bi razložil,« je odgovoril Slavko. »Morda jih je raznesla granata na sončen prah, morda so padli kam in strohneli. Zakaj njihovih legitimacij, všitih v hlačnem žepu, niso našli. Skriti se kam in zbežati — ni bilo mogoče.«

»Stodvanajst tisoč,« je ponovila gospa z grozo. »Že izgovoriti to številko ni lahko. In za to kamenje, za ta vrh je moralo ugasniti stodvanajst tisoč življenj? Na povelje nekolikih ljudi?«

»In stodvanajst tisoč mater, žen, otrok in staršev je zajokalo in nikdo ni hotel slišati,« je dodal nekdo zraven stoječih.

*

Pred spomenikom dobrovoljcev, pred muzejem, se je zopet oglasila »libera« v slovenskem jeziku. Zdaj troglasno. Pelí so jo trije bivši kurati. In nato »Očenaš«.

Čudovito zveni slovenska molitev na takih slovenskih tleh, zagrnjenih v tujo uniformo.

Zbor je zapel »Blagor mu« in nato »Oj ta vojaški boben«.

»Tu stoje spomeniki dobrovoljcev, padlih za Italijo,« slišim glas za seboj, ki je protestiral. »Zakaj nismo molili tam zgoraj, na samem vrhu Svetega Mihaela?«

»Kaj ni vseeno, kjer molimo?« je ugovarjal drugi glas. »Saj je vse to poškropljeno s človeško krvjo.«

»Ali tam na vrhu so okopi in kamenje orošeni le s krvjo naših slovenskih fantov in mož.«

Glasova sta se mešala z akordi pesmi in nisem dalje razumel prepira. Zaslišal sem glas predsednika »Zveze bojevnikov«, bivšega vojnega kurata:

»Jutri na Sveto Goro, k Mariji gorski, da se ji zahvalimo za pomoč, ki jo je nudila našim fantom v tistih krvavih dneh!«

Zasedli smo avtomobile in se odpeljali v Gorico. Zakaj sonce je že zahajalo.

Konec prihodnjič.

Izdaja Udruženje vojnih invalidov. Odgovorni urednik: Matej Jevak, Miklošičeva c. 13. Tiska tiskarna »Slovenija« v Ljubljani (predstavnik Albert Kolman.)